

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

Datums skatāms laika zīmogā Nr. 1-6/6
Uz 28.03.2022 1-04/123-pav

**Satversmes tiesas tiesnesim
Gunāram Kusiņam**
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par viedokļa sniegšanu lietā Nr.2021-44-01

Tiesībsargs saņēma 2022.gada 28.marta vēstuli Nr.1-04/123-pav (reģistrēta 28.03.2022 ar Nr.186), kurai pievienots Satversmes tiesas tiesneša 2022.gada 23.marta lēmums. Ar minēto lēmumu Satversmes tiesas tiesnesis Gunārs Kusiņš atzīst tiesībsargu par pieaicināto personu lietā Nr.2021-44-01 “Par Kriminālprocesa likuma 631.panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam” un uzaicina izteikt viedokli par apstrīdētās normas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92.panta pirmajam teikumam, kā arī citiem jautājumiem, kuriem varētu būt nozīme lietā, kā arī iesniegt Satversmes tiesai tiesībsarga rīcībā esošos dokumentus par šiem jautājumiem.

Izvērtējot lēmumam pievienotās konstitucionālo sūdzības iesniedzēju (turpmāk – Pieteicēji) konstitucionālās sūdzības (pieteikumus), kā arī Saeimas atbildes rakstus, tiesībsargs sniedz šādu viedokli:

1. Kriminālprocesa likuma 631.panta trešā daļa nosaka, ka: “Izskatot sūdzību vai protestu, tiesa var atcelt rajona (pilsētas) tiesas lēmumu un pieņemt šā likuma 630.pantā minēto lēmumu. Lēmums nav pārsūdzams.” (turpmāk – apstrīdētā norma).

Pieteicēji savā pieteikumā norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92.pantam, jo neparedz procesā par noziedzīgi iegūtu mantu iespēju pārsūdzēt apgabaltiesas lēmumu. Abi pieteicēji vērš uzmanību uz apstākli, ka šādas tiesības ir nodrošināmas tieši tad, kad apgabaltiesas lēmums par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu ir pirmais un vienīgais lēmums lietā, ar kuru manta tiek konfiscēta. Minētā sakarā Pieteicēji atsaucas uz Eiropas Parlamenta un Padomes 2014.gada 3.aprīļa Direktīvas 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā (turpmāk – Direktīva 2014/42/ES) nepienācīgu pārņemšanu Latvijas Republikas normatīvajā regulējumā. Pieteicēji savos pieteikumos norāda gan uz nepieciešamību ieviest kasācijas instanci, kurā varētu pārsūdzēt apgabaltiesas lēmumu,

gan norāda uz iespēju sašaurināt apgabaltiesas kompetenci, lai gadījumos, kad apgabaltiesas lēmums par mantas konfiskāciju būtu pirmais lēmums lietā, pirmās instances tiesas lēmums tiktu atcelts un lieta tiktu nosūtīta izskatīšanai no jauna rajona (pilsētas) tiesā.

2. Saeima savā atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92.pantam un likumdevējam ir plaša rīcības brīvība procesuālo noteikumu noteikšanā. Tāpat Saeima norāda, ka nedz no Satversmes, nedz no Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) neizriet valstij pienākums ieviest kasācijas instanci procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, nedz arī prasība nodrošināt iespēju pārsūdzēt apgabaltiesas lēmumu, ar kuru manta atzīta par noziedzīgi iegūtu, ja manta par tādu atzīta pēc personai labvēlīga pirmās instances tiesas lēmuma pārsūdzēšanas.

3. Visupirms tiesībsargs vērs Satversmes tiesas uzmanību, ka šis Satversmes tiesas lietas pamatā esošais strīdus jautājums tiesībsarga redzeslokā ir nonācis jau kopš 2020.gada 4.decembra, kad tiesībsargs pēc privātpersonas iesnieguma ierosināja pārbaudes lietu Nr.2020-40-4AD. Tiesībsargs izskatīja pārbaudes lietu Nr.2020-40-4AD un 2021.gada 6.aprīlī sniedza atzinumu (sk. pielikumu Nr.1), secinot, ka Direktīvas 2014/42/ES 8.panta 6.punktā ietvertie tiesību aizsardzības pasākumi daļā, kas attiecas uz pārsūdzības tiesību nodrošināšanu atsevišķi izdalītā konfiskācijas procesā, nav pienācīgi ieviesti un pārņemti Latvijas Republikas tiesiskajā regulējumā, t.i., Kriminālprocesa likuma 59.nodaļā, gadījumos, kad lēmumu par mantas konfiskāciju kā pirmā pieņem apgabaltiesa.

No tā attiecīgi tika izdarīts secinājums, ka attiecībā uz iesniedzēju apelācijas instances tiesas lēmums par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu kriminālprocesā bija pirmais konfiskācijas rīkojums Direktīvas 2014/42/ES izpratnē. Ņemot vērā, ka atbilstoši spēkā esošajam Kriminālprocesa likuma regulējumam šo lēmumu par mantas konfiskāciju nebija iespējams pārsūdzēt, iesniedzējam netika nodrošināts Satversmes 92.pantam atbilstošs tiesas process.

Par šajā pārbaudes lietā konstatēto tiesībsargs 2021.gada 9.aprīlī vērsās pie Saeimas Juridiskās komisijas un Tieslietu ministrijas, lūdzot līdz 2021.gada 14.jūnijam nodrošināt Kriminālprocesa likuma 59.nodaļā noteiktā procesa par noziedzīgi iegūtu mantu ieviešanu atbilstoši Direktīvas 2014/42/ES prasībām (sk. pielikumu Nr.2).

Minētais jautājums, piedaloties tiesībsarga pārstāvim, tika izskatīts Tieslietu ministrijas pastāvīgās darba grupas Kriminālprocesa likuma grozījumu izstrādei 2021.gada 10.jūnija sēdē, darba grupai atzīstot, ka grozījumi attiecībā uz lēmuma par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu nav nepieciešami un Kriminālprocesa likuma 59.nodaļas regulējums pilnībā atbilst Direktīvas 2014/42/ES prasībām. Par darba grupā izdarītajiem secinājumiem Tieslietu ministrija informēja tiesībsargu ar savu 2021.gada 17.jūnija vēstuli (sk. pielikumu Nr.3).

Savukārt Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisija 2021.gada 17.jūnijā informēja, ka diskusija par Kriminālprocesa likuma 59.nodaļu tiks turpināta tiklīdz tās rīcībā būs informācija par Tieslietu ministrijas pastāvīgās darba grupas Kriminālprocesa likuma grozījumu izstrādei izvērtējumu un secinājumiem (sk. pielikumu Nr.4).

Kā pārbaudes lietas ietvaros tika secināts, tad no veiktajām starpinstitūciju diskusijām minētā jautājuma sakarā risinājumi, kā panākt Kriminālprocesa likuma

59.nodaļas pilnīgu harmonizāciju Direktīvā 2014/42/ES noteiktajām prasībām, var būt dažādi. Piemēram, atjaunojot kasācijas instanci vai sašaurinot apgabaltiesas kompetenci.¹

Pēc Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2021.gada 17.jūnija vēstules tiesībsargs ilgstoši nesaņēma uzaicinājumu no Saeimas, lai diskutētu par šo jautājumu. Tikai šā gada sākumā tiesībsargs tika uzaicināts piedalīties Saeimas Juridiskās komisijas 2022.gada 15.februāra sēdē, kurā tika skatīts likumprojekts "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (Nr.1323/Lp13) pirms pirmā lasījuma. Tiesībsarga pārstāvis Juridiskās komisijas sēdē uzsvēra, ka Tieslietu ministrijas piedāvātais likumprojekta grozījums Kriminālprocesa likuma 631.pantā, to papildinot ar jaunu ceturto daļu, minēto jautājumu atrisina tikai daļēji, jo jebkurā gadījumā apgabaltiesai joprojām būs tiesības atbilstoši Kriminālprocesa likuma 631.panta trešajai daļai pieņemt pretēju lēmumu un atzīt mantu par noziedzīgi iegūtu un konfiscēt. Līdz ar to personām joprojām netiktu visaptveroši nodrošinātas efektīvas tiesības uz pārsūdzību, kā to savā 2021.gada 6.aprīļa atzinumā pārbaudes lietā Nr.2020-40-4AD secināja tiesībsargs.²

Līdz ar to tiesībsargs, izmantojot savas Tiesībsarga likuma 12.panta 8.punktā un Saeimas kārtības ruļļa 95.panta pirmās daļas 8.punktā noteiktās tiesības, sagatavoja priekšlikumu grozījumam Kriminālprocesa likuma 631.pantā (sk. pielikumu Nr.5). Ar minēto priekšlikumu tiesībsargs vēlas nodrošināt ikvienas personas efektīvu tiesību aizsardzību procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, nosakot, ka ikvienā gadījumā, kad rajona (pilsētas) tiesas lēmums izbeigt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu neatbilst Kriminālprocesa likuma 630.panta pirmās un otrās daļas nosacījumiem, vai kad rajona (pilsētas) tiesas lēmumā būtu pieļauts Kriminālprocesa likuma pārkāpums, kas katrā ziņā izraisa lēmuma atcelšanu, tas tiek atcelts un materiāli nosūtīti jaunai izskatīšanai rajona (pilsētas) tiesā. Ar šo priekšlikumu tiesībsargs pēc būtības piedāvā sašaurināt apgabaltiesas kompetenci, kas bija viens no diviem virzieniem, kādā jautājumu par apstrīdētās normas atbilstību Direktīvas 2014/42/ES prasībām skatīja pārbaudes lietas ietvaros.

Informēju, ka minētais tiesībsarga priekšlikums Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas sēdē vēl nav ticis izskatīts un, ņemot vērā lielo priekšlikumu skaitu, kas likumprojektā ir iesniegti, nav arī precīzi paredzams tā izskatīšanas laiks. Vienlaikus informēju, ka tiesībsargs tika uzaicināts piedalīties Tieslietu ministrijas pastāvīgās darba grupas Kriminālprocesa likuma grozījumu izstrādei 2022.gada 7.aprīļa sēdē, kur Tieslietu ministrija vēlējās tiesībsarga iesniegto priekšlikumu Saeimā izskatīt starp Saeimas komisijas sēdēm.

Diskusiju rezultātā tika panākta vienošanās, ka tiesībsarga priekšlikums tiek daļēji sasaistīts ar Tieslietu ministrijas iesniegto grozījumu Kriminālprocesa likumā, to papildinot ar jaunu ceturto daļu, tādējādi novēršot tiesībsarga izteiktās bažas un iebildumus minētā jautājumā sakarā. Tomēr arī pēc šīs darba grupas sēdes vairāki iesaistītie darba grupas locekļi no tiesu varas puses apvienoto tiesībsarga un Tieslietu ministrijas priekšlikumu neatbalsta, tāpēc joprojām nav panākta skaidra un vienota pozīcija minētā jautājumā un, visticamāk, diskusijas turpināsies gan likumdevēja līmenī, gan ārpus tā.³

¹ Darba grupas protokoli pieejami:

[http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/d1d91a786b6879dec225866300370d60/\\$FILE/4_pielikums_PR_2021_01_26_8_30_JKKPA.pdf](http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/d1d91a786b6879dec225866300370d60/$FILE/4_pielikums_PR_2021_01_26_8_30_JKKPA.pdf).

²Sk.[https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/072a317ab9fba2e2c22587e40057f6aa/\\$FILE/PR_2022_02_15_10_00_JK.pdf](https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/072a317ab9fba2e2c22587e40057f6aa/$FILE/PR_2022_02_15_10_00_JK.pdf).

³ Nākamā Tieslietu ministrijas darba grupas sēde ir nozīmēta uz 21.04.2022.

Ievērojot iepriekšminētos apstākļus, tiesībsarga viedoklis par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92.pantam pēc būtības ir pausts jau tiesībsarga 2021.gada 6.aprīļa atzinumā pārbaudes lietā Nr.2020-40-4AD, un savā viedoklī Satversmes tiesai tiks akcentēti paši būtiskākie un svarīgākie aspekti, kas tiesībsarga ieskatā ir nozīmīgi apstrīdētās normas sakarā.

4. Satversmes 92.panta pirmais teikums paredz, ka “ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā”. Tāpat arī Konvencijas 6.panta 1.punkts nosaka, ka “ikvienam ir tiesības, nosakot savu civilo tiesību un pienākumu vai jebkuras viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību krimināllietā, uz taisnīgu un atklātu lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos neatkarīgā un objektīvā ar likumu izveidotā tiesā [..]”. Interpretējot Satversmes 92.panta pirmo teikumu, Satversmes tiesa ir atzinusi, ka “tajā minētais jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, „taisnīga tiesa” kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un „taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta”⁴. Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākus elementus – savstarpēji saistītas tiesības. Tajā ietilpst, piemēram, tiesības uz pieeju tiesai, pušu līdztiesības un sacīkstes principi, tiesības tikt uzklausītam, tiesības uz motivētu tiesas spriedumu, kā arī tiesības uz pārsūdzību.⁵

Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) praksē ir atzīts, ka tiesvedība, kas nav saistīta ar kriminālsoda piemērošanu vai noteikšanu (citstarp arī tiesvedība par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju), neattiecas uz “apsūdzības pamatotību krimināllietā” Konvencijas 6.panta pirmās daļas izpratnē. Tomēr procesa par noziedzīgi iegūtu mantu rezultātā par noziedzīgi iegūtu atzītās mantas konfiskācija ir uzskatāma par īpašuma izmantošanas “kontrolēšanu” Konvencijas Pirmā protokola 1.panta izpratnē, un tādējādi arī ar to saistītā tiesvedība attiecas uz personas civilo tiesību un pienākumu noteikšanu Konvencijas 6.panta pirmās daļas izpratnē. Mantas konfiskācijas pasākumi, kas negatīvi ietekmē to personu tiesības, pret kurām nav izvirzīta apsūdzība, attiecas uz Konvencijas 6.panta darbības civiltiesiskajiem aspektiem.⁶

Tā, kā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiek lemts par Kriminālprocesa likuma 628.pantā minēto ar mantu saistīto personu īpašuma tiesībām, šādā procesā pēc būtības tiek izlemti jautājumi, kas skar personu civilās tiesības un pienākumus Konvencijas 6.panta pirmās daļas izpratnē. Tādējādi Konvencijas 6.panta pirmās daļas garantijas kopsakarā ar Satversmes 92.panta pirmā teikuma garantijām uz šo procesu ir attiecināmas pilnā mērā.⁷

Lai gan konkrētās lietas ir ierosinātas par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92.pantam, tiesībsargs vērs uzmanību, ka ir svarīgi paturēt prātā aspektu, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiek lemts par personu īpašuma tiesību atņemšanu. **Līdz ar to valstij ir jānodrošina Satversmes 92.pantam atbilstošs taisnīgs lietu izskatīšanas process tiesā, kurā persona var aizstāvēt savas aizskartās īpašuma tiesības.**

⁴ Satversmes tiesas 2014.gada 3.aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2013-11-01 11.punkts.

⁵ Satversmes tiesas 2017.gada 8.marta sprieduma lietā Nr.2016-07-01 28.1.punkts. Citēts pēc Satversmes tiesas 2010.gada 17.maija sprieduma lietā Nr.2009-93-01 8.3.punkta.

⁶ Satversmes tiesas 2017.gada 23.maija sprieduma lietā Nr.2016-13-01 10.punkts ar atsauci uz ECT 2015.gada 12.maija sprieduma lietā “Gogitidze and Others v. Georgia”, pieteikums Nr.36862/05, 121.punktu un 2012.gada 10.aprīļa sprieduma lietā “Silickiene v. Lithuania”, pieteikums Nr.20496/02, 45.–46.punktu.

⁷ Satversmes tiesas 2017.gada 23.maija sprieduma lietā Nr.2016-13-01 10.punkts.

5. Lai gan Satversme tieši neparedz gadījumus, kuros tiesības vērsties tiesā varētu ierobežot, tas nebūt nenozīmē, ka šīs tiesības ir absolūtas. Pieņēmums, ka Satversmes 92.panta pirmajā teikumā paredzētajām personas tiesībām vispār nevar noteikt ierobežojumus, nonāktu pretrunā gan ar Satversmē garantētajām citu personu pamattiesībām, gan arī ar citām Satversmes normām. Tādēļ gan Satversmes tiesa, gan ECT nepārprotami secinājušas, ka tiesības vērsties tiesā var ierobežot tiktāl, ciktāl tās netiek atņemtas pēc būtības⁸.

Tiesības uz pārsūdzību ir viens no elementiem, kas veido Satversmes 92.panta pirmo teikumu. Tomēr nedz no Satversmes 92.panta, nedz no Konvencijas 6.panta neizriet valstij par pienākumu ikvienas kategorijas lietai paredzēt pārsūdzību kasācijas instances tiesā⁹. Tāpat Satversmes tiesa ir norādījusi, ka likumdevējam demokrātiskā tiesiskā valstī, pieņemot procesuālos likumus, ir rīcības brīvība gan noteikt attiecīgos procesos skatāmo lietu kategorijas, gan arī lemt par dažādu kategoriju lietu izskatīšanas kārtību.¹⁰

Kriminālprocesa likuma 630.panta pirmā un otrā daļa nosaka, ka “izskatot materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu, tiesai jāizlemj: 1) vai manta ir noziedzīgi iegūta vai saistīta ar noziedzīgu nodarījumu; 2) vai ir zināms mantas īpašnieks vai likumīgais valdītājs; 3) vai kādai personai ir likumīgas tiesības uz mantu; 4) rīcība ar noziedzīgi iegūtu mantu. Ja tiesa atzīst, ka mantas saistība ar noziedzīgu nodarījumu nav pierādīta vai mantas izcelsme nav noziedzīga, tā pieņem lēmumu izbeigt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu”. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 631.panta pirmajai un trešajai daļai tiesas lēmumu 10 dienu laikā var pārsūdzēt apgabaltiesā, sūdzību vai protestu iesniedzot rajona (pilsētas) tiesā. Izskatot sūdzību vai protestu, tiesa var atcelt rajona (pilsētas) tiesas lēmumu un pieņemt šā likuma 630.pantā minēto lēmumu. Lēmums nav pārsūdzams.

Tādējādi secināms, ka procesu par noziedzīgi iegūtu mantu var skatīt divās tiesu instancēs, neparedzot tā skatīšanu kasācijas kārtībā. Savukārt apgabaltiesai šobrīd spēkā esošajā Kriminālprocesa likuma redakcijā ir piešķirtas tiesības taisīt trīs dažāda veida lēmumus: 1) atstāt rajona (pilsētas) tiesas lēmumu negrozītu; 2) atcelt rajona (pilsētas) tiesas lēmumu un atzīt mantu par noziedzīgi iegūtu (Kriminālprocesa likuma 630.panta pirmā daļa), vai 3) atcelt rajona (pilsētas) tiesas lēmumu un izbeigt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu (Kriminālprocesa likuma 630.panta otrā daļa). Līdz ar to apgabaltiesai ir piešķirtas tiesības atcelt zemākas instances tiesas lēmumu un taisīt jaunu lēmumu lietā, kas var būt pretējs iepriekš lemtajam.

5.1. Likumdevēja mērķis, izdalot mantisko jautājumu vērtēšanu sevišķā procesā, ir nodrošināt savlaicīgu un uz procesa ekonomijas interesēm vērstu kriminālprocesā radušos mantisko jautājumu atrisināšanu. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir jānodrošina sabiedrības interese par efektīvu kriminālprocesa norisi un citu personu tiesību aizsardzība. Šāda procesa izdalīšana ir saistīta arī ar nepieciešamību nodrošināt personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Tāpēc process par noziedzīgi iegūtu mantu tiek izdalīts tieši pirmstiesas kriminālprocesa laikā. Ņemot vērā to, ka process par noziedzīgi iegūtu mantu ir izņēmums no mantisko jautājumu risināšanas kārtības pamata kriminālprocesā, šādam procesam var būt atšķirīgi noteikumi, kas vērsti

⁸ Satversmes tiesas 2004.gada 11.oktobra sprieduma lietā Nr.2004-06-01 14.punkts. Sk., piemēram, ECT 2006.gada 24.maija sprieduma lietā “Liakopoulou v. Greece”, pieteikuma Nr.20627/04, 19.-25.punktu.

⁹ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013.gada 21.oktobra sprieduma lietā Nr.2013-02-01 10.2.punktu, ECT 2007.gada 24.maija sprieduma lietā “Dunayev v. Russia”, iesniegums Nr.70142/01, 34.punktu un 2014.gada 2.oktobra sprieduma lietā “Hansen v. Norway”, iesniegums Nr.15319/09, 73.punktu.

¹⁰ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010.gada 7.oktobra sprieduma lietā Nr.2010-01-01 17.punktu.

uz ātru un efektīvu tā mērķa sasniegšanu. Tādējādi Kriminālprocesa likuma 631.panta trešās daļas otrajā teikumā ietvertais regulējums ir viens no līdzekļiem, ar kuriem tiek panākta mantisko jautājumu ātra un efektīva atrisināšana.¹¹

Satversmes tiesa lietā Nr.2017-10-01, vērtējot Kriminālprocesa likuma 631.panta trešās daļas otrā teikuma atbilstību Satversmes 91.panta pirmajam teikumam, atzina, ka Satversmes 91.panta pirmais teikums ir jāvērtē kopsakarā ar vispārējiem tiesību principiem, tai skaitā tiesiskuma un taisnīgas tiesas principiem, kuru tvērumā neietilpst personas subjektīvās tiesības ikvienas kategorijas lietu pārsūdzēt kasācijas instancē¹². Tā kā personas procesā par noziedzīgi iegūtu mantu un pamata kriminālprocesā neatrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos, Satversmes tiesa atzina Kriminālprocesa likuma 631.panta trešās daļas otro teikumu par atbilstošu Satversmes 91.panta pirmajam teikumam.

Tātad likumdevējs ir tiesīgs ar likumu noteikt, kādas lietas ir katras tiesu iestādes kompetencē, kādā kārtībā tās ir izskatāmas, un cik instancēs dažādu kategoriju lietas ir skatāmas. Minētais vienlīdz kā attiecas arī uz procesa par noziedzīgi iegūtu mantu regulējumu. **Līdz ar to, neparedzot procesā par noziedzīgi iegūtu mantu lēmuma pārsūdzību kasācijas instances tiesā vai iespēju sašaurināt apgabaltiesas kompetenci, likumdevējs nav rīkojies acīmredzami neatbilstoši taisnīgas tiesas principiem.**

6. Valstij ir pienākums izveidot tādu lietu izskatīšanas kārtību, lai persona varētu efektīvi aizsargāt savas tiesības un likumīgās intereses. Atsevišķos gadījumos šādas kārtības izveidošanas pamatā ir jāņem vērā starptautisko tiesību aktu vai Eiropas Savienības tiesību aktu prasības.

Kriminālprocesa likuma 2.panta pirmā un otrā daļa nosaka, ka kriminālprocesu nosaka Satversme, starptautiskās tiesību normas un šis likums. Piemērojot Eiropas Savienības tiesību normu, ņem vērā Eiropas Savienības Tiesas judikatūru, bet Latvijas Republikas tiesību normas piemērošanā ievēro Satversmes tiesas spriedumā sniegto attiecīgās normas interpretāciju.

2014.gada 19.maijā spēkā stājās Direktīva 2014/42/ES. Transponēšanas termiņš Direktīvai 2014/42/ES tika noteikts 2016.gada 4.oktobris.

Direktīvas 2014/42/ES 38.apsvērumā ir noteikts, ka šajā direktīvā ir ievērotas pamattiesības un principi, kas atzīti Eiropas Savienības Pamattiesību hartā (“harta”) un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā (“ECTK”), kā tas interpretēts Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā. Šī direktīva būtu jāīsteno saskaņā ar minētajām tiesībām un principiem. Kā viena no fundamentālajām tiesībām, kas noteikta Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47.pantā, ir tiesības uz taisnīgu tiesu, kas paredz ikvienai personai, kuras tiesības un brīvības, kas garantētas Savienības tiesībās, tikušas pārkāptas, tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību. Tās paredz, ka ikvienai personai ir tiesības uz taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, tiesību aktos noteiktā tiesā.

Atbilstoši Direktīvas 2014/42/ES 2.panta 4.apakšpunktam konfiskācija ir īpašuma galīga atņemšana, ko tiesa norīkojusi saistībā ar noziedzīgu nodarījumu. Direktīvas 2014/42/ES 8.panta 1.punkts nosaka, ka “dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus ar mērķi nodrošināt personām, kuras skar šajā direktīvā noteiktie pasākumi, tiesības uz efektīviem aizsardzības līdzekļiem un taisnīgu tiesu, lai saglabātu šo personu tiesības”. Šā

¹¹ Satversmes tiesas 2017.gada 11.oktobra sprieduma lietā Nr.2017-10-01 20.2.punkts.

¹² Satversmes tiesas 2017.gada 11.oktobra sprieduma lietā Nr.2017-10-01 20.2.punkts.

panta 6.punkts paredz, ka “dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka ikviens konfiskācijas rīkojums tiek pamatots un ka rīkojums tiek paziņots iesaistītajai personai. Dalībvalstis nodrošina personai, pret kuru tiek vērsta konfiskācija, efektīvu iespēju pārsūdzēt tiesā konfiskācijas rīkojumu”. Uzsverams, ka aizsargpasākumi konfiskācijas procesā atbilstoši Direktīvas 2014/42/ES 4.panta 2.punktam ir attiecināmi arī uz gadījumiem, kad tiek izdalīts atsevišķs process no pamata kriminālprocesa.

Kā redzams no Direktīvas 2014/42/ES paskaidrojuma raksta, tad Direktīvā ir iekļauti īpaši aizsardzības pasākumi un tiesiskās aizsardzības līdzekļi, lai nodrošinātu atbilstošu aizsardzības līmeni un pamattiesību ievērošanu. Viens no tiem ir iespēja apstrīdēt ikvienu lēmumu, kas skar īpašumu. Savukārt pie Direktīvas 2014/42/ES 8.panta ir paskaidrots, ka ar šo pantu Eiropas Savienības līmenī tiek ieviests aizsardzības pasākumu minimums. Šo aizsardzības pasākumu mērķis ir garantēt nevainīguma prezumpcijas ievērošanu, tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu (ietverot ne bis in idem principu), efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekļu izmantošanas iespēju tiesā un tiesības saņemt informāciju par to, kā šīs tiesības izmantot.¹³

Kā secināms no minētajām Direktīvas prasībām, tad dalībvalstīm ir jānodrošina, ka personai, pret kuru tiek vērsta īpašuma galīga atņemšana, ir efektīvas iespējas pārsūdzēt tiesā konfiskācijas rīkojumu. No konstitucionālo sūdzību pamatā esošajiem faktiskajiem apstākļiem ir secināms, ka pirmās instances tiesa pieņēma lēmumu izbeigt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, savukārt apelācijas instances tiesa pieņēma lēmumu mantu atzīt par noziedzīgi iegūtu un konfiscēt.

Attiecīgi ir nepieciešams noskaidrot, vai par konfiskācijas rīkojumu Direktīvas 2014/42/ES izpratnē ir jāuzskata ne tikai tāds lēmums, ar kuru mantu ir konfiscēta, bet arī lēmums, ar kuru tiesa lemj izbeigt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. No tā savukārt ir atkarīgs, vai pašreizējais regulējums Kriminālprocesa likuma 59.nodaļā, kurā tiek lemts par personu īpašuma tiesību atņemšanu, ir pārņemts un ieviests atbilstoši Direktīvas 2014/42/ES prasībām, tādējādi nodrošinot tā atbilstību Satversmes 92.pantam.

7. Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā), ar kuru Direktīva 2014/42 tika ieviesta Kriminālprocesa likumā, attiecībā uz Direktīvas 2014/42/ES 8.panta 6.punktu ir norādīts, ka tajā ietvertās prasības ir pārņemtas pilnībā, citstarp atsaucoties tieši uz Kriminālprocesa likuma 631.pantu.¹⁴ Tādējādi nekādi papildu grozījumi Kriminālprocesa likumā netika veikti. Arī Eiropas Komisijas ziņojumā Eiropas Parlamentam un Padomei “Līdzekļu atgūšana un konfiskācija. Noziedzība nedrīkst “atmaksāties””¹⁵ attiecībā uz to, kā Direktīvas 2014/42/ES 8.pants ir transponēts dalībvalstīs, ir izdarīts secinājums, ka šis pienākums ir transponēts lielākajā daļā dalībvalstu ar vispārējiem kriminālprocesa noteikumiem. Tāpat secināms, ka attiecībā uz Direktīvas 2014/42/ES 8.panta 6.punkta interpretāciju līdz šim nav pieņemts neviens Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk – EST)

¹³ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā /* COM/2012/085 final - 2012/0036 (COD) */. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52012PC0085>.

¹⁴ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Tiesību akta projekta atbilstība ES tiesību aktiem. Pieejama:

<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/AB2871419A747C7FC2258011002DD2FA?OpenDocument>.

¹⁵ Eiropas Komisijas 2020.gada 2.jūnija ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei “Līdzekļu atgūšana un konfiskācija. Noziedzība nedrīkst “atmaksāties””, COM(2020) 217 final. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0217&qid=1616667241977>.

spriedums, kas varētu palīdzēt normas piemērošanā.¹⁶ Šajā sakarā tiesībsargs pievienojas ārvalstu komersanta "1Dream OU" pieteikumā paustajam lūgumam Satversmes tiesai apsvērt vēršanos Eiropas Savienības Tiesā ar jautājumiem prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai attiecībā uz gadījumiem, kad apgabaltiesas lēmums atbilstoši Direktīvas 2014/42/ES 8.panta 6.punktam ir pirmais nolēmums, ar kuru manta atzīta par noziedzīgi iegūtu un konfiscēta.

8. Tiesībsargs uzsver, ka tiesību normas un to saturs vienmēr būs noskaidrojams interpretācijas ceļā. Satversmes tiesa jau vairākkārt norādījusi, ka gramatiskā interpretācijas metode ir tikai pirmā no interpretācijas metodēm un nav pareizi vadīties vienīgi pēc tiesību normas vārdiskās jēgas. Arī krimināltiesību normu saturiskā tvēruma noskaidrošanā ir jāizmanto visas interpretācijas metodes.¹⁷ Tajā pašā laikā tieši ar gramatisko interpretācijas metodi ir visupirms jānoskaidro normas tvērums un tās uztveramība. It īpaši tas ir attiecināms uz krimināltiesību nozari, kur normas interpretācijā ļoti svarīga nozīme ir piešķirama tieši gramatiskajai interpretācijai.

Tiesībsarga ieskatā Direktīvas 2014/42/ES 8.panta 6.punktā ietvertais nosacījums, ka personai, pret kuru tiek vērsta konfiskācija, ir jābūt nodrošinātām efektīvām iespējām pārsūdzēt tiesā konfiskācijas rīkojumu, viennozīmīgi norāda uz to, ka tādu tiesas lēmumu, ar kuru ir piemērota mantas konfiskācija, personai ir jābūt iespējai pārsūdzēt tiesā.

Secīgi, piemērojot sistēmisko interpretācijas metodi, izdarāms secinājums, ka tiesas lēmums, ar kuru ir piemērota mantas konfiskācija, ir attiecināms tikai uz tiem gadījumiem, kad personas īpašums tiek galīgi atņemts, vai citiem vārdiem – manta tiek atzīta par noziedzīgi iegūtu un konfiscēta. Uz to nepārprotami norāda Direktīvas 2014/42/ES 2.panta 4.apakšpunktā ietvertā konfiskācijas definīcija. Tāpat skatoties arī citus Eiropas Savienības tiesību aktus mantas konfiskācijas jomā, konstatējams, ka tajos ietvertā definīcija vārdam "konfiskācija" ir līdzīga tai, kas noteikta Direktīvas 2014/42/ES 2.panta 4.apakšpunktā. Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) 2018/1805 (2018.gada 14.novembris) par iesaldēšanas rīkojumu un konfiskācijas rīkojumu savstarpējo atzīšanu 2.panta 2.apakšpunkts nosaka, ka "konfiskācijas rīkojums" ir galīgais sods vai tiesas noteikts pasākums saistībā ar krimināllietu par noziedzīgu nodarījumu, ar kuru paredz fiziskas vai juridiskas personas īpašuma galīgu atsavināšanu. Savukārt Padomes Pamatlēmuma 2005/212/TI (2005.gada 24.februāris) par noziedzīgi iegūtu līdzekļu, nozieguma rīku un īpašuma konfiskāciju 1.panta ceturtajā ievilkumā attiecībā uz "konfiskāciju" ir noteikts, ka tas ir pēc tiesvedības par noziedzīgu nodarījumu vai noziedzīgiem nodarījumiem tiesas uzlikts sods vai pasākums, kas beidzas ar galīgu īpašuma atņemšanu. Šāda jēdziena "konfiskācija" interpretāciju ir apstiprinājusi arī EST¹⁸.

Līdz ar to visos minētajos dokumentus kā vienojošs apstākļi ir tas, ka ar konfiskāciju tiek saprasta īpašuma galīga atsavināšana. Tiesas lēmums, ar kuru process par noziedzīgi iegūtu mantu tiek izbeigts, nekādi nevar tikt attiecināts uz īpašuma

¹⁶ Šajā sakarā gan jāatzīmē, ka EST šobrīd izskatīšanā atrodas lieta C-505/20, kurā Bulgārijas iesniedzējtiesa ir uzdevusi prejudiciālo jautājumu, vai Direktīvas 2014/42 8.panta 6.punkta otrajā teikumā un 7.punktā ir noteikts pienākums interpretēt valsts likumu tādejādi, ka ar to trešajai personai, kuras īpašums ir iesaldēts un kuru var konfiscēt kā nozieguma rīku, tiek dota iespēja piedalīties tiesvedībā, kuras rezultātā var tikt veikta konfiskācija, kā arī tiesā pārsūdzēt konfiskācijas rīkojumu? Sk. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A62020CN0505&qid=1616668231672>.

¹⁷ Satversmes tiesas 2020.gada 24.septembra sprieduma lietā Nr.2019-22-01 18.punkts.

¹⁸ Sk. Eiropas Savienības Tiesas 2021.gada 14.janvāra spriedumu lietā C-393/19.

atsavināšanu. Tieši pretēji, šāds lēmums personai ir labvēlīgs un nerod pamatu tā pārsūdzībai. Interpretējot to pretēji, izveidotos absurda situācija, kur pārsūdzība tiktu attiecināta uz gadījumiem, kad to objektīvi nav nepieciešams veikt.

Tas tiesībsarga ieskatā savukārt sasaucas ar Direktīvas 2014/42/ES 8.panta 6.punktā ietvertās normas mērķi, kas paredz nodrošināt efektīvu tiesību aizsardzību. Nepieciešamību pēc efektīviem tiesību aizsardzības līdzekļiem Direktīvas 8.pants attiecina gan uz aizskartajām tiesībām kopumā (sk. Direktīvas 2014/42/ES 8.panta 1.punktu), gan uz iesaldēšanas rīkojuma un konfiskācijas rīkojuma pārsūdzību (sk. Direktīvas 2014/42/ES 8.panta 4 un 6.punktu), gan pārsūdzību paplašinātās konfiskācijas gadījumā (sk. Direktīvas 2014/42/ES 8.panta 8.punktu). Arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47.pantā ir uzsvērts, ka ikvienai personai ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību. Šīm tiesībām atbilst Līguma par Eiropas Savienību 19.panta 1.punkta otrajā daļā dalībvalstīm paredzētais pienākums nodrošināt tiesību aizsardzības līdzekļus, kas ir pietiekami efektīvi tiesiskās aizsardzības nodrošināšanai jomās, uz kurām attiecas Savienības tiesības. EST savā praksē ir jau vairākkārtīgi uzsvērusi, ka atbilstoši efektivitātes principam dalībvalstu procesuālie noteikumi, kas regulē personu tiesību aizsardzību tiesā, nedrīkst padarīt praktiski neiespējamu vai pārmērīgi apgrūtināt Savienības tiesību sistēmā piešķirto tiesību īstenošanu.¹⁹ Savukārt jautājums, vai valsts procesuālo tiesību norma Eiropas Savienības tiesību sistēmā padara privātpersonām piešķirto tiesību īstenošanu par neiespējamu vai pārmērīgi grūtu, ir jāizvērtē, ņemot vērā šīs tiesību normas nozīmi tiesvedībā, tās norisi un īpatnības kopumā dažādās valsts tiesās. No šāda viedokļa ir jāņem vērā tādi valsts tiesu sistēmas pamatā esoši principi kā tiesību uz aizstāvību aizsardzība, tiesiskās drošības princips un procesa efektīva norise.²⁰

Kriminālprocesa likuma 631.panta trešajā daļā ietvertā norma, saskaņā ar kuru apgabaltiesas lēmums nav pārsūdzams, ir absolūta un galīga. Tāpat atbilstoši minētajai normai apgabaltiesa neatkarīgi no rajona (pilsētas) tiesā lemtā var pieņemt pretēju lēmumu un atzīt mantu par noziedzīgi iegūtu un konfiscēt. Līdz ar to šī norma nozīmīgi ietekmē tiesiskās attiecības, kas rodas, lemjot par personas īpašuma atņemšanu. Lai gan pirmās instances tiesa, gan apelācijas instances tiesa var skatīt lietu pēc būtības, neaprobežojoties tikai ar tiesību jautājumiem, tas nenozīmē, ka tādos apstākļos kā izskatāmajā Satversmes tiesas lietā, personām tika nodrošināta efektīva tiesību aizsardzība. Tādējādi ar Kriminālprocesa likuma 631.panta trešo daļu tiek padarīta praktiski neiespējama Direktīvas 2014/42/ES 8.panta 6.punktā piešķirto tiesību īstenošana – efektīva iespēja pārsūdzēt tiesā konfiskācijas rīkojumu.

Ievērojot iepriekšminētos apstākļus, Direktīvas 2014/42/ES 8.panta 6.punktā ietvertie tiesību aizsardzības pasākumi daļā, kas attiecas uz pārsūdzības tiesību nodrošināšanu atsevišķi izdalītā konfiskācijas procesā, nav pienācīgi ieviesti un pārņemti Latvijas Republikas tiesiskajā regulējumā, t.i., Kriminālprocesa likuma 59.nodaļā, gadījumos, kad lēmumu par mantas konfiskāciju kā pirmā pieņem apgabaltiesa.

No tā attiecīgi ir izdarāms secinājums, ka attiecībā uz Pieteicējiem apgabaltiesas lēmums par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu ir pirmais konfiskācijas rīkojums Direktīvas 2014/42/ES izpratnē. **Ņemot vērā, ka atbilstoši spēkā esošajam Kriminālprocesa likuma regulējumam šo lēmumu par mantas konfiskāciju nebija iespējams pārsūdzēt, Pieteicējiem netika nodrošināts Satversmes 92.pantam atbilstošs tiesas process.**

¹⁹ Sk., piemēram, EST 2017.gada 13.decembra sprieduma lietā C-403/16 26.-30.punktu un EST 2017.gada 15.marta sprieduma lietā C-3/16 48.-52.punktu.

²⁰ EST 2019.gada 12.decembra sprieduma lietā C-433/18 32.punkts.

Pielikumā:

1. Anonimizēta tiesībsarga 06.04.2021. atzinuma kopija pārbaudes lietā Nr.2020-40-4AD uz 13 lappusēm;
2. Tiesībsarga 09.04.2021. vēstule Saeimas Juridiskajai komisijai un Tieslietu ministrijai uz 2 lappusēm;
3. Tieslietu ministrijas 17.06.2021. vēstule tiesībsargam uz 2 lappusēm;
4. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 17.06.2021. vēstule tiesībsargam uz 2 lappusēm;
5. Tiesībsarga 25.03.2022. vēstule Saeimas Juridiskajai komisijai par priekšlikuma iesniegšanu likumprojektā “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (Nr.1323/Lp13) uz 5 lappusēm.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Matīss Malojlo
matiss.malojlo@tiesibsargs.lv

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu